

ԻՆՉՊԵՍ ԿԱՏԱՐԵԼ
ՑՈՐԵՆԻ ՆԵՐՍՈՐՏԱՅԻՆ
ԽԱԶԱԶԵՎՈՒՄԸ

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

Ա Ր Մ Յ Ա Ն

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՅԵՐԿՐՆԵՐԻ, ՄԻԱՅԵ՛Ք.

Академия Наук СССР — Армянский Филiaal
Биологический Институт - Сект. Ген. растении

КАК ПРОВОДИТЬ ВНУТРИСОРТОВОЕ СКРЕЩИВАНИЕ ПШЕНИЦЫ

ИНСТРУКЦИЯ

ИЗДАНИЕ АРМФАН-а
ЕРЕВАН **1939**

ԽՍՀՄ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ-ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖԻԼԻԱԼ
ՔԻՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ - ԲՈՒՅՍԵՐԻ ԳԵՆԵՏ. ՍԵԿՏՈՐ

633.11:631.52

F

ԻՆՉՊԵՍ ԿԱՏԱՐԵԼ ՑՈՐԵՆԻ
ՆԵՐՍՈՐՏԱՅԻՆ ԽԱԶԱԶԵՎՈՒՄԸ

ՀՐԱՀԱՆԳ

A $\frac{I}{4625}$

ԱՐՄՅԱՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ
Յ Ե Ր Ե Վ Ա Ն 1939

Տպագրվում է ԽՍՀՄ Գիտությունների Ակադեմիայի
Հայկական Ֆիլիալի ճախագահության վարչմամբ.

Ճախագահի տեղակալ՝ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

ՆԵՐԱՈՐՏԱՅԻՆ ԽԱԶԱԶԵՎՈՒՄԸ ԲՈՒԹՅԱՆԻ
ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ՄԻՋՈՑ Ե

Խորհրդային խոշորագույն գիտնական
ակադեմիկ Տրոֆիմ Դինիսովիչ Լիսենկոն
1935 թվին առաջարկեց մի միջոց, վորն զգա-
լի չափով բարձրացնում է մի շարք բույ-
սերի բերքատվության հատկությունը, այդ
միջոցը ներսորտային խաչաձևումն է:

Բույսերի ներսորտային խաչաձևումն
ամենից շատ կիրառվել է ցորենի նկատ-
մամբ: Տասնյակ հազարավոր կոլտնտեսու-
թյուններ մեր լայնածավալ յերկրի տարբեր
շրջաններում կատարել են ցորենի ներսոր-
տային խաչաձևում: Սկսած 1936 թվից,
տարեցտարի աճում է այն կոլտնտեսու-
թյունների թիվը, վորոնք կիրառում են
ցորենի սորտերի բարելավման այդ միջոցը:
Որինակ՝ Հայաստանում, 1938 թվին, ցորենի

Ներսուրտային խաչաձևում են կատարել 50
կոլտնտեսություն, իսկ 1939 թվին պետք է
կատարեն 400 կոլտնտեսություն: Ահա թե
ինչքան արագ է աճում այն կոլտնտեսու-
թյունների թիվը, վորոնք սկսում են ոգ-
տագործել Ներսուրտային խաչաձևով:

Իսկ ի՞նչպես կատարել ցորենի ներսուր-
տային խաչաձևումը: Այս հարցն են տալիս
մեզ մեր այն բոլոր կոլտնտեսությունները,
վորոնք ուզում են ոգտագործել բույսերի
հատկությունները բարելավող այս միջոցը:
Ահա այս հարցի պարզաբանմանն է նվիր-
ված այս հրահանգը:

Ի՞ՆՉ Ե ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ ԲՈՒՑՍԵՐԻ ՆԵՐՍՈՐ- ՏԱՅԻՆ ԽԱՉԱՁԵՎՈՒՄ

Ամենից առաջ անհրաժեշտ է բացատրել,
թե ի՞նչ է նշանակում բույսերի ներսուր-
տային խաչաձևում:

Բնության մեջ գոյություն ունեցող
բույսերի մեծամասնությունը, այդ թվում
դոլդատնտեսության մեջ մշակվող բոլոր

բույսերը, իսկ գյուղատնտեսական բույսերի թվում նաև ցորենը բազմաճյուղում են սեռական ճանապարհով: Բույսերն ել կենդանիներին նման ունեն արական և իգական սեռական օրգաններ, վորոնք տեղավորված են նրանց ծաղիկների մեջ:

Բույսերի իգական օրգանը կոչվում է վարսանդ, իսկ արականը՝ առեչք: Առեչքը յերբ վոր հասունանում է, տալիս է ծաղկափոշի, վորն ընկնում է վարսանդի սպիի վրա և բեղմնավորում: Այս բեղմնավորության հետևանքով բույսը պտուղ է տալիս, վորը չի տա, յեթե բեղմնավորությունը չկատարվի:

Շատ բույսեր ունեն միայն այնպիսի ծաղիկներ, վորոնք բոլորն ել ունեն կամ միայն արական, կամ միայն իգական օրգաններ (օրինակ՝ այդպիսի բույս է թթենին): Ուրեմն, այդպիսի բույսերը լինում են կամ իգական, կամ արական:

Իգական բույսը ծաղկափոշի յե ստանում արական բույսից և բեղմնավորվում: Ահա

այսպիսի բեղմնավորությունը, յերբ վոր
մի բույս ծաղկափռոշի յե ստանում մի
ուրիշ բույսից, կոչվում և խաչաձև բեղմնա-
վորություն, իսկ բույսերն ել կոչվում են
խաչաձև կերպով բեղմնավորվող բույսեր:

Շատ բույսեր ել կան, վորոնք իրենց
վրա ունեն թե արական ծաղիկներ և թե
իգական ծաղիկներ: Այդ ծաղիկների մեջ
կան և ալնպիսիները, վորոնք ունեն միայն
իգական որգաններ և այնպիսիները, վորոնք
ունեն միայն արական որգաններ (որինակ՝
յեղիպտացորենը): Իգական ծաղիկը ծաղկա-
փռոշի ստանալով արական ծաղկից, բեղմնա-
վորվում և ու պտուղ տալիս: Հասկանալի
յե, վոր այսպիսի բույսի իգական ծաղիկը
կարող և ծաղկափռոշի ստանալ կամ իր վրա-
յի արական ծաղկից կամ մի ուրիշ բույսի
արական ծաղկից: Այսպիսի բույսերն ևս
կոչվում են խաչաձև կերպով բեղմնավորվող
բույսեր:

Կան նաև բույսեր, վորոնց միևնույն
ծաղկի մեջ տեղավորված են իգական և

արական որպանները միասին: Մյուսի ի
բույս և նաև ցորենը: Այսպիսի բույսերի
մոտ, հետևապես նաև ցորենի մոտ, մի ծաղ-
կի առեջներին ծաղկափողին բեղմնավորում
և նույն ծաղկի վարսանդը: Ահա այսպիսի
բեղմնավորությունը կոչվում և ինքնաբեղմ-
նավորություն, իսկ բույսն ել կոչվում և
ինքնաբեղմնավորվող բույս:

Աշխարհուհակ գիտնականներ Դարվինը,
Միչուրինը, Լիսենկոն պարզել են, վոր այն
բույսերը, վորոնք բեղմնավորվում են խա-
չաձև կերպով, ավելի լավ են հարմարվում
արտաքին պայմաններին, որինակ՝ ցրտին,
յերաշտին, հիվանդություններին, ավելի
փարթամ են լինում և բերքատու: Իսկ այն
բույսերը, վորոնք ինքնաբեղմնավորվում են,
ավելի վատ են հարմարվում արտաքին պայ-
մաններին, նվազ են լինում և պակաս բեր-
քատու: Մի խոսքով՝ խաչաձև բեղմնավո-
րությունն ոգտակար և բույսերի համար,
իսկ յեբկաբատև ինքնաբեղմնավորությու-
նը՝ փաստակար:

Յեթե խաչաձև բեղմնավորությունն ոգ-
տակար ե բույսի համար, ապա այստեղից
եւ հարց ե ծագում, թե արդյոք չի կարելի
այնպեա անել, վոր ինքնաբեղմնավորվող
բույսը, որինակ՝ ցորենը, բեղմնավորվի խա-
չաձև կերպով: Կարելի յե. սրա համար
պետք ե բույսը յենթարկել կաստրացիայի,
այսինքն նրա ծաղիկների միջից պետք ե
հեռացնել իր արական որդանները՝ առեչը-
ները և թողնել միայն վարսանդը: Այս
դեպքում ուրիշ բույսի ծաղկափոշին քամու
միջոցով կընկնի կաստրացիա արած ծաղկի
վարսանդի առեչքի վրա և կբեղմնավորի նը-
բան: Ահա այսպիսի բեղմնավորությունը
կոչվում ե ներսորտային խաչաձևում:

**Ի՞նչ ե ՊԱՀԱՆՋՎՈՒՄ ՑՈՐԵՆԻ ՆԵՐՍՈՐՏԱ-
ՅԻՆ ԽԱՉԱՁԵՎՈՒՄԸ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ**

Նախ և առաջ պետք ե մեծ խնամքով
ընտրել այն ցանքը, վորտեղ պետք ե կա-
տարվի խաչաձևումը: Ցանքը պետք ե լինի
բարձր բերքատու և զտասորտ: Ամենա-

կարևորը ցանքի բարձր բերքամոլթյունն
է, իսկ յեթե զտասորտությունը 100 օ/օ-ի
չի հասնում, այլ դրանից ցածր է, վոչինչ,
կարելի չէ խաչաձևումն անց կացնել նաև
այդպիսի ցանքերում:

Խաչաձևման համար պետք է ընտրել
ամենափարթամ, ամենաուժեղ բույսերը, իսկ
բույսերի միջից ել՝ ամենափարթամ, ամե-
նաուժեղ հասկերը:

Խաչաձևման համար բույսեր պետք է
ընտրել ցանքի խորքում, ցանքի ափից դե-
պի ներս, 15 մետրից վոչ պակաս:

Յեթե ներսորտային խաչաձևման հա-
մար վերցրած ցանքը զտասորտ է ու նրա
կողքին կա մի ուրիշ սորտի ցանք, այդ
դեպքում խաչաձևման բույսերը պետք է
ընտրել այնպիսի տեղում, վոր հարևան ցան-
քից հեռու լինի վոչ պակաս, քան 100 մետր:

Ցանքի, սորտի ու բույսերի ընտրու-
թյունն այս ձևով կատարելուց հետո կա-
րելի չէ անց կացնել ներսորտային խաչա-
ձևվումը, այսինքն՝ կատարացիայի լենթար-

կել հասկերը, վորպիսզի նրանք ծաղկափռչի
ստանան հարեան բույսերից:

**ՅԵՐԲ ՅԵՎ, ԻՆՉՊԵՍ ԿԱՏԱՐԵԼ ՑՈՐԵՆԻ
ՀԱՍԿԵՐԻ ԿԱՍՏՐԱՑԻԱՆ**

Ցորենի կաստրացիան պետք է սկսել բույ-
սերի հասկաղալման ժամանակ, յերբ վոր
հասկերի ծայրերն սկսում են յերևալ, և
վերջացնել մինչև ցանքի մասսայական ծաղ-
կումը:

Նկատի պետք է տռնել, վոր ցորենի
հասկաղալումից մինչև մասսայական ծաղ-
կումը կարճ է տևում. աշնանացան ցորենինը
տևում է 3—8 որ, իսկ գարնանացանինը՝
2—3 որ: Ուրեմն, պետք է զգուշ լինել, վոր
այս ժամանակը չանցնի:

Յեթե կաստրացիայի ժամանակ հասկը
դեռ լրիվ դուրս չի յեկել տերևաբնից, այդ
դեպքում պետք է այն (հասկը) հանել տե-
րևաբնից և տերևաբունն զգուշ կերպով ծա-
լել (նկ. № 1):

Այն հասկերը, վորոնք դեռևս դուրս չեն

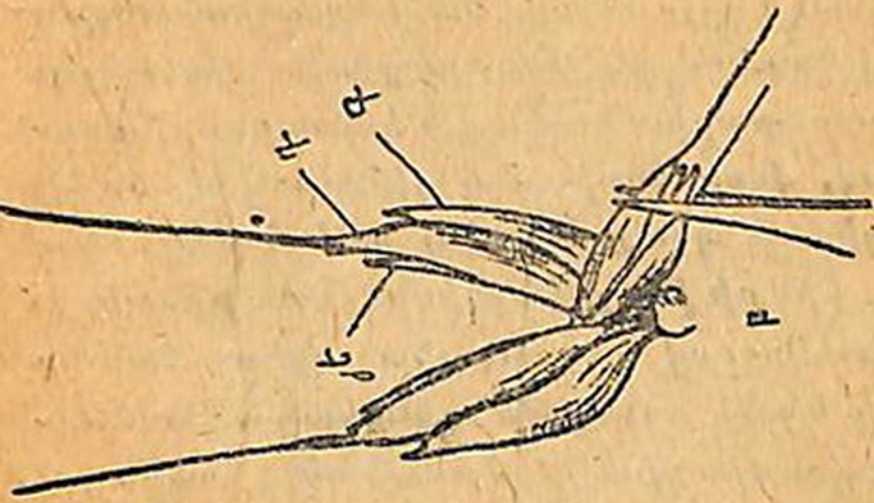
Նկ. Թ . Տերևաբուռնը ծալվել է գեպի ներքև, պոկվել են հասկի հիմքի և ծալքի հասկիկները, հեռացվել են հասկիկների ներսի թույլ ծաղկակները՝ Ուրեմ, հասկը պատրաստ է կատարացիայի համար:

Նկ. Ն 2. Պինդեռ.

յեկեկ տերևաբներից, միշտ ունենում են կանաչ առեչքներ և այդպիսի հասկերը կարելի յե առանց ստուգելու կաստրացիայի յենթարկել: Իսկ այն հասկերը, վորոնք արդեն դուրս են յեկեկ տերևաբներից, պետք և ստուգվեն, վորպեսզի պարզվի, թե արդյոք նրանց առեչքները կանաչ են, թե դեղին: Յեթե առեչքները դեղին են, այդ նշանակում և, վոր նրանք հասունացել են և այդպիսի հասկերը կաստրացիայի չպետք և յենթարկել: Կաստրացիայի պետք և յենթարկել այնպիսի հասկերը, վորոնց առեչքները դեռևս կանաչ են:

Հասկը կաստրացիա անելուց առաջ պետք և կտրել ու հեռացնել նրա հիմքի և ծայրի 2—3 հասկիկները (նկ. № 1), վորոնք զարգացած չեն և նվաղ են: Պետք և կտրել ու հեռացնել նաև հասկիկների միջին ծաղիկները և թողնել միայն աջ ու ձախ կողմի դրսի ծաղիկները, վորոնք լավ զարգացած են (նկ. № 3): Յեթե կաստրացիա կատարողը տեսնում և, վոր հասկի քիստերը խանգա-

Նկ. Ք 3. ա. հասկիկ. բ. հասկիկ'ից հեռացվում են նրա միջին ծաղիկները:

րում են իրեն, ապա նա կարող ե կտրել նաև քիստերը:

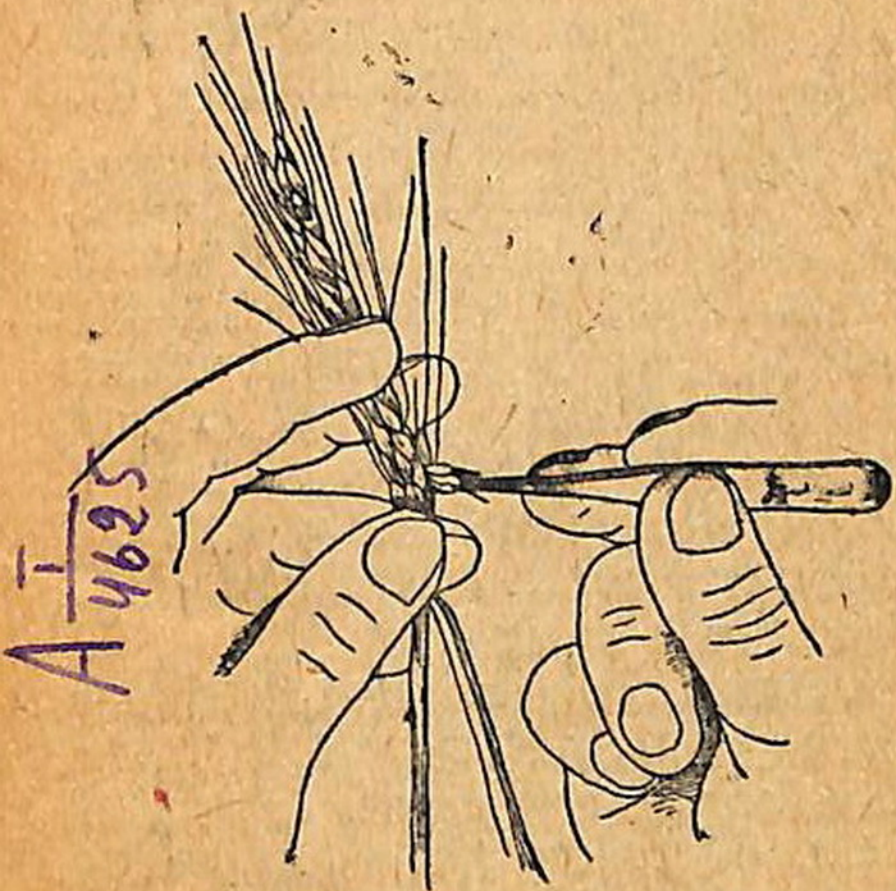
Հասկն այս ձևով նախապատրաստելուց հետո կարելի յե կաստրացիան կատարել:

Կաստրացիան պետք ե կատարել մի դործիքով, վորը կոչվում ե պինցետ (նկ. № 2): Պինցետով պետք ե պոկել նաև հասկի ծայրի ու հիմքի թույլ հասկիկներն ու քիստերը:

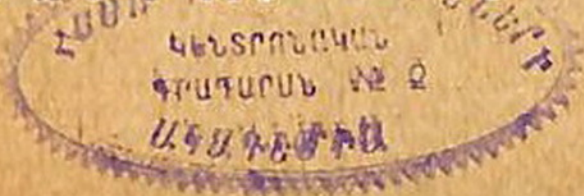
Հասկը լավ կաստրացիա անելու համար պետք ե լավ բռնել թե՛ պինցետը և թե՛ հասկը (կաստրացիայի ժամանակ հասկն ու պինցետը բռնելու ձևը ցույց ե տրված № 4 նկարում): Հատկապես լավ պետք ե բռնել հասկը, պետք ե այնպես անել, վոր հասկը չտրորվի, չջարդվի: Դրա համար հասկը չըպետք ե սեղմել մատներով, այլ պիտի բռնել շատ թույլ կերպով:

Ճորենի հասկի կաստրացիայի համար, այսինքն՝ նրա ծաղիկների միջից առեչքները հեռացնելու համար, պինցետի ծայրերը պիտի միացնել իրար և զգուշ մտցնել ծաղկի թեփուկների արանքը: Պինցետը ծաղկի թե-

փուկների արանքը մտցնելուց հետո պետք
 է զգուշ բաց անել նրա ծայրերը: Շեշտում
 ենք, վոր պինցետի ծայրերն զգուշ պետք
 է բաց անել: Պինցետի ծայրերը շատ չպետք

Նկ. № 4. Պինցետը բռնելու ձևը՝ հասկը կառարա-
 ցիայի յենթարկելուն թափանցել:

ե հեռացնել իրարից, շատ լայն չպետք է
բաց անել, վորովհետև պինցետը շատ բաց-
վելով՝ կարող է կոտրել ծաղկի թեփուկները:
Իսկ ծաղկի թեփուկները չպիտի կոտրել,
չպիտի ծածկել ու քրքրել. սրա հետևանքով
ծաղիկը, հասկիկը կամ ամբողջ հասկը կչո-
րանան, և հատիկ չի ստացվի:

Պինցետի ծայրերը բացվելով, բացում են
ծաղկի թեփուկները, վորի շնորհիվ կաս-
տրատորը կարող է տեսնել առեչքները:
Առեչքների ծայրերը տեսնելով, կաստրա-
ցիա անողը պինցետի ծայրերով պետք է
բռնի նրանց վերևի մասից ու դուրս քաշի:
Պետք է ասել, վոր առեչքները կպած են
ծաղկին շատ նուրբ ու բարակ թելիկներով
և հեշտությամբ պոկվում են:

Կաստրացիա անողը պետք է իմանա,
վոր յուրաքանչյուր ծաղկի մեջ կա 3 հատ
առեչք: Ուրեմն, կաստրացիայի ժամանակ
պետք է ամեն անգամ ստուգել առեչքների
թիվը և տեսնել՝ արդյո՞ք 3 հատ առեչք է

հանվել, թե՛ պակաս և յեթե պակաս ե հան-
վել, ապա պետք ե հանել նաև մնացածը:

Առեչքները ծաղկից հանելու ժամանակ
նրանց ծայրերը չպետք ե սղմել պինցետով.
առեչքները շատ նուրբ են և պինցետի ծայ-
րերը պինդ սղմելու դեպքում կտրվում են,
վորի հետևանքով կաստրացիա անողը փո-
խանակ ամբողջական առեչքները հանելու,
հանում ե նրանց կտորները: Ուրեմն, կաս-
տրացիայի ժամանակ պետք ե հետևել, վոր
հանվի 3. հատ ամբողջական առեչք: Ծաղկի
մեջ առեչքների կտորների չպետք ե թողնել:

Կաստրացիա արած հասկերի ցողունները
չպետք ե կտրել: Իսկ ցողունը կտրելու
պատճառը շատ հաճախ այն ե լինում, վոր
կաստրացիա անողը շատ մոտ ե նստում այն
բույսին, վորն ընտրել ե կաստրացիա անելու
համար: Կաստրացիա անողը պետք ե մի քիչ
հեռու նստի բույսից և բույսն զգուշ թեքի
դեպի իրեն:

Կաստրացիա արած հասկը պետք ե նշա-
նակել. դրա համար ցողունին, անմիջապես

հասկի տակը, պետք է կապել գունավոր թել
կամ գունավոր շորի կտոր (ամենահարմարը
վառ կարմիր գույնն է)։ Այս ձևով նշան
անելը հեշտացնում է հասկերի հավաքելը
բերքահավաքի ժամանակ։ Առանց նշան ա-
նելու, կաստրացիա արած հասկերը հասած
արտում չափազանց դժվարությամբ են յե-
րեվում և նրանց հավաքելը համարյա ան-
հնարին է լինում։

ԻՆՉՊԵՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼ ՅՈՐԵՆԻ ՀԱՍ- ԿԵՐԻ ԿԱՍՏՐԱՑԻԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Յորենի ներսորտային խաչաձևումը հա-
ջող կերպով կատարելու համար չափազանց
մեծ նշանակություն ունի աշխատանքի
կազմակերպումը։ Յուրաքանչյուր կոլտըն-
տեսության վարչություն, վորը մտադիր է
ներսորտային խաչաձևում կատարել, պետք
է առանձին ուղադրություն դարձնի աշխա-
տանքը կազմակերպելու վրա։

Ամենից առաջ, կոլտնտեսությունը պետք
է ռենհա կաստրացիա կատարելը շատ

լավ իմացող 2—3 մարդ: Սրա համար, այս
սինքն՝ կաստրացիա կատարելը սովորելու
համար, կոլտնտեսության վարչությունը
պետք է մարդիկ ուղարկի կամ կուրսեր, կամ
շրջանի գյուղատնտեսի մոտ, կամ այն հա-
րեվան կոլտնտեսությունը, վորտեղ գիտեն
կաստրացիա անելը: Այսպիսով, կոլտնտե-
սությունը կունենա կաստրացիայի գործը
լավ իմացող 2—3 հոգի՝ կաստրացիայի
հրահանգիչներ:

Այս հրահանգիչները կոլտնտեսության
անդամներից 12—15 հոգու պետք է սովո-
րեցնեն կաստրացիա կատարելը և միաժա-
մանակ ղեկավարեն կաստրացիայի աշխա-
տանքները: Սրա համար, հրահանգիչները
կոլտնտեսության վարչության կողմից նշա-
նակված 12—15 հոգուն պետք է տանեն
այն ցանքը, վոր նախատեսված է ներսոր-
տային խաչաձևման համար և սովորեցնեն
թե ինչպես պետք է կատարել կաստրացիա:

Սովորեցնելու ժամանակ հրահանգիչնե-
րից ամեն մեկն իր շուրջը պետք է հավաքի

Յ—Յ հոգի և գործնական կերպով նրանց
ցույց տա կաստրացիա անելու ձևը: Սրանից
հետո կաստրացիա սովորողները պետք է
վարժվեն, մինչև վոր սովորեն հմուտ կեր-
պով կաստրացիա անելը:

Վարժվելու համար կաստրացիա արած
հասկերը հաշվի չպետք է առնել:

Յերբ կաստրացիա սովորողներն արդեն
սովորել են ու վարժվել, հրահանգիչները
պետք է նրանց համարեն կաստրատորներ,
այսինքն՝ մարդիկ, վորոնք գիտեն կաստրա-
ցիա անելը և պետք է հաշվի առնեն նրանց
կաստրացիա արած հասկերը: Սրա համար
հրահանգիչները պետք է կաստրատորներին
տան գունավոր թել կամ գունավոր կտոր
և թույլ տան, վոր նրանք այս թելով կամ
կտորով կապեն ու նշանակեն իրենց կա-
ստրացիա արած հասկերը:

Հրահանգիչներն ամեն որվա աշխատան-
քի վերջում պետք է ստուգեն կաստրատոր-
ների աշխատանքի վորակը և հաշվի առնեն,
թե նրանցից ամեն մեկն ընդամենը քանի

հասկեալ և կատարացիա արել ու արդյունքները
գրանցեն հատուկ տետրի մեջ: Միաժամա-
նակ հաշվի պետք է առնել հասկերի կա-
տարացիայի վորակը:

Կատարացիայի հաշվառման տետրի մեջ
ամեն մի կատարատորի պետք է հատկա-
ցնել մի առանձին յերես, վորտեղ պետք է
գրել կատարատորի անունն ու ազգանունը,
ամսաթիվը, ցորենի սորտի անունը, կա-
տարացիա արած հասկերի թիվը և աշխա-
տանքի վորակը: Աշխատանքի վորակը պետք
է նշանակել լավ, միջակ կամ գերազանց:

Կատարատորի աշխտորի հարցը պետք է
սլարդի կոլտնտեսութեան վարչութիւնը:
Պետք է նկատի առնել, վոր վորպես մի
աշխտորի նորմա կարելի է ընդունել 80 հատ
լավ կամ գերազանց վորակով կատարացիա
արած հասկը: Միջակ վորակի կատարացիայի
ժամանակ մի աշխտոր կարելի է հաշվել 100
հասկը: Վատ վորակով կատարացիա արած
հասկերը չպետք է ընդունել:

Պետք է ասել, վոր կատարացիա կատա-

րելք դժվար աշխատանք է, և ամեն մի կոլտնտեսական հեշտությամբ ու վորակով կարող ե կատարել իր նորման, այսինքն՝ որական 80-ից մինչև 100 հասկ:

Յեթե կոլտնտեսությունն ունենա 12—15 կաստրատորներ, ապա նրանք մի որում կարող են կաստրացիայի յենթարկել 1000-ից մինչև 1400 հասկ: Հինգ որ կաստրացիա կատարելու դեպքում կոլտնտեսությունը կարող ե ունենալ 5000-ից մինչև 7000 հասկ: Եթե հաշվենք, վոր յուրաքանչյուր հասկից կարելի յե ստանալ մոտավորապես 15 հատիկ, ապա այս նշանակում ե, վոր կոլտնտեսությունը կունենա 75,000-ից մինչև 105,000 հատիկ: 30,000 հատիկի քաշը կազմում ե մոտավորապես 1 կիլոգրամ, հետևապես, կոլտնտեսության ունեցած 75,000-ից մինչև 105,000 հատիկի քաշը կլինի 2,5-ից մինչև 3,5 կիլոգրամ:

Այս քանակությամբ սերմացուն անհրաժեշտ ձևով բազմացնելու դեպքում, կոլտնտեսությունը կարող ե 3 տարվա ընթացքում ունենալ այնքան սերմացու, վոր բավարարի նրա բոլոր դաշտերը ցանելու համար:

ՅԵՐԲ ՅԵՎ ԻՆՉՊԵՍ ՀԱՎԱՔԻՆ ԿԱՍ-
ՏՐԱՑԻԱ ԱՐԱԾ ՀԱՍԿԵՐԸ

Կաստրացիա արած հասկերը պետք է հավաքել բերքհավաքից մեկ կամ յերկու օր առաջ:

Կաստրացիա արած հասկերը պետք է հավաքել յերկար ցողուններով, վորպեսզի հնարավոր լինի տվյալ ցանքի, ապա նաև տվյալ սորտի բոլոր հասկերը միացնել և խուրձ կապել:

Այս խրձին պետք է կապել ետիկետ, վորի վրա նշանակված պետք է լինի հետևյալը՝

- 1) Շրջան
- 2) Գյուղ
- 3) Կուլցեսեություն
- 4) Յորենի սորտի անունը
- 5) Ցանքի մի հեկտարի բերքավությունը
- 6) ՆՍԽ

Ետիկետը պետք է լրացնի խրձիթ-լաբորատորիայի վարիչը կամ բրիգադիրը:

Ետիկետը չպետք է կորցնել, այլ պետք

և՛ միշտ պահել, մորպես վկայական՝ ներսորտային խաչաձևումից ստացված սերմացույի համար:

Այս ետիկետի բոլոր կետերը պարզ են, բացի 6-րդ կետից: 6-րդ կետում գրված է ՆՍԽ. սա նշանակում է՝ ներսորտային խաչաձևում: Իսկ ի՞նչ պետք է գրել սրա դիմաց, յերբ ետիկետը կապվում է կաստրացիա արած հասկերին կամ նրանցից ստացած հատիկներին, այս հարցի դիմաց պետք է գրել 0 (զերո):

Ուրեմն, կլինի՝ ՆՍԽ—0:

Յերբ ետիկետը կապվում է ՆՍԽ—0-ի ցանելուց հետո ստացված բույսերին կամ հատիկներին, այս հարցի դիմաց պետք է գրել 1. ուրեմն, կլինի՝ ՆՍԽ—1:

Յերբ ետիկետը կապվում է ՆՍԽ—1-ի ցանելուց հետո ստացված բույսերին կամ հատիկներին, այս հարցի դիմաց պետք է գրել 2, ուրեմն, կլինի՝ ՆՍԽ—2: Յեւ այսպես շարունակ՝ ՆՍԽ—3, ՆՍԽ—4, ՆՍԽ—5 և այլն:

Այս թվերը ցույց են տալիս, թե քանի

տարի յե ցանվում տվյալ կոլտնտեսության
մեջ ներսորտային խաչաձևումից ստացված
սերմացուն։ յեթե, որինակ՝ ետիկետի վրա
գրված է ՆՍԽ—4, ապա ուրեմն այդ կոլ-
տնտեսության մեջ չորս տարի յե, վոր
ցանվում է ներսորտային խաչաձևումից
ստացված սերմացուն։

**ԻՆՉՊԵՍ ՊԵՏՔ Ե ԿԱԼՍԵԼ ՆԵՐՍՈՐՏԱՅԻՆ
ԽԱՉԱՁԵՎԱԾ ՀԱՅԿԵՐԸ**

Ներսորտային խաչաձևած հասկերը
պետք է կալսել այնպես, վոր տարբեր սոր-
տերի ցորենները չխառնվեն միմյանց։ Սրա
համար, խուրձը փշրելուց առաջ պետք է
ստուգել, թե արդյոք մեջը ցորենի ուրիշ սոր-
տի խառնուրդ չկա։ Որինակ՝ յեթե տվյալ
ցորենը «Գրեկում» է, պետք է ստուգել, թե
արդյոք մեջը «Դելֆի»-ի, «Ռուբրիցեպս»-ի
կամ մի վորեւե այլ ցորենի հասկեր չկան։
Յեթե կան, ապա պետք է այդպիսիներն
առանձնացնել։

Ներսորտային խաչաձևած հասկերի, այ-

սինքն՝ կատարացիա արած հասկերի մի
խուրճը կալսելուց հետո պետք է մաքրել
աշխատանքի տեղը, հեռացնել նախորդ
խուրճից թափված հատիկները և ապա
սկսել նոր խուրճի կալսելը:

Պետք է զգուշ լինել, վոր ՆՍԽ—Օ-ի
հատիկները չվարակվեն քարամրիկով:

Ի՞նչ Զեվով, ՑԱՆԵԼ, ՆՍԽ—Օ ՍԵՐՄԱՑՈՒՆ

ՆՍԽ—Օ սերմացուն պետք է ցանել
այնպիսի ձևով, վոր ամենամեծ չափերով ա-
պահովվի նրա արագ բազմացումը: Ոգեսայի՝
Սելեկցիայի և գենետիկայի Խնատիտուար
մեզ տվել է ցորենի սերմացույի արագ բազ-
մացնելու ձևը: Դա լայնաշարք ցանք անելն
է: Ուրեմն, ՆՍԽ—Օ սերմացուն պետք է
ցանել լայնաշարք ձևով:

Լայնաշարք ցանքի ժամանակ սերմա-
ցույի հատիկը պետք է ցանել հաա-հաա, ձեռ-
քով, ուղիղ, կանոնավոր շարքերով: Շարքի
հեռավորությունը շարքից պետք է լինի 25
սանտիմետր և հատիկի հեռավորությունը հա-
տիկից՝ 20 սանտիմետր:

Այսպիսի ցանք տնելու համար պետք է պատրաստել ջրելու համար հարմար մարգեր, իսկ այս մարգերի մեջ, նրանց յերկարությամբ, պետք է քաշել փոքրիկ ակոսներ: Հասկանալի յե, վոր այս ակոսները միմյանցից պետք է հեռու լինեն 25 սանտիմետր: Շատ հարմար է մարգն այնպես պատրաստել, վոր նրա մեջ տեղավորվի 4-ից 5 շարք (այս 4—5 շարքից 2-ը՝ թմբերի մոտ, 2—3-ը՝ ներսում):

Ակոսների խորությունը պետք է լինի 4—5 սանտիմետր:

Թմբերի մեջ փոքրիկ ակոսներ քաշելու համար կարելի յե գործածել 1—1,5 մետր յերկարություն ունեցող սրածայր փայտեր:

Փոքրիկ ակոսները քաշելուց հետո, մարգերը պետք է բաժանել ցանողների մեջ և ցանել: Յուրաքանչյուր ցանող պետք է ցորենի հատիկները հողը գցի և ծածկի: Կարելի յե նաև գործն այնպես կազմակերպել, վոր մի քանի աշխատող ցանեն, մի քանիսն ել ծածկեն:

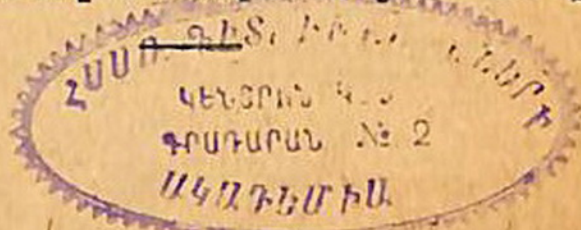
Ցանողները պետք է վարժվեն հատիկը

հատ-հատ հողը գցելուն և հատիկների մեջ,
աչքաչափով 20 սանտիմետր տարածություն
պահելուն:

Ներսուրտային խաչաձևումից ստացված
սերմացույի (այսինքն ՆՍԽ-ի) ցանքը պետք
է մշակել ամենամեծ խնամքով: Սերմացուն
պետք է ցանել սև ցելում: Պետք է հողը
լավ հերկել, պարարտացնել, փխրացնել,
ջրել և թույլ չտալ, վոր դաշտում մոլախո-
տեր լինեն:

Այս ցանքի միջից պետք է հեռացնել
ուրիշ սորտի ցորենի բույսերը: Որինակ՝
յեթե ցանքը «Գրեկում»-ի յե և մեջը կան
«Դելֆի»-ի, «Ռուբրիցեպս»-ի կամ այլ ցորեն-
ների բույսեր, ապա դրանք պետք է հավա-
քել առանձին և առանձին ել ցանել:

Առանձին ուշադրություն պետք է դարձ-
նել, վոր այս ցանքի մեջ քարամրիկով կամ
փոշեմրիկով վարակված հասկեր չլինեն,
իսկ յեթե լինեն, պետք է քաղել նրանք և
այրել: Յեթե կասկած կա, վոր ՆՍԽ—1 սեր-
մացուն վարակված է մրիկով, ապա պետք
է ախտահանել համապատասխան ձևով:

Պատ. խմբագիր՝ Գ. Բաբաջանյան
Տեխ. խմբագիր՝ Վ. Մանուկյան
Կոնսերվ. սրբագրիչ՝ Ռ. Տոմյան

Հանձնված և արտադրության 3/III 1939 թ.
Մտորագրված և տպագրության 4/V 1939 թ.
Գլավ. քաղուր՝ Ն—2835 Պատվ. № 112 տիրած
4.000, Թղթի չափսը $62 \times 84^{1/64}$

ԳԻՆԸ 00 Կ.

Պատահարի II տպարան, Յերևան, Նալբանդյան 5

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0040317

10643

